

Posudek oponenta habilitační práce

Masarykova univerzita	
Fakulta	Právnická fakulta
Obor řízení	Občanské právo
Uchazeč	JUDr. Radim Chalupa, Ph.D.
Pracoviště uchazeče, instituce	Katedra občanského práva, Masarykova univerzita
Habilitační práce	Specifika a problémové aspekty řízení o zaplacení směnečného nároku
Oponent	JUDr. Zdeněk Kovařík
Pracoviště oponenta, instituce	Vrchní soud v Praze

Text posudku:

I. K autorovi

JUDr. Radim Chalupa, Ph.D., patří bezesporu mezi naše nejpřednější odborníky v oblasti směnečného práva hmotného. Stejně tak se řadí k nejrenomovanějším autorům, kteří publikují v této oblasti. Nelze nezmínit alespoň jeho opakovaně vydávaný komentář k zákonu směnečnému a šekovému. Stejně problematice se věnuje i při výkonu svého povolání advokáta. Právě pro směnečné spory je účastníky těchto řízení jako procesní zástupce často vyhledáván. Z toho pak plyne nezbytně i jeho zájem o problematiku procesní ve stejné oblasti směnečných řízení. Svrchovaně bezpečný pohyb autora v oblasti směnečného práva hmotného tvoří pevný základ pro jeho úvahy nad problematikou procesní ve stejné oblasti. To se na posuzované práci pozitivně projevuje. Stejně kladný vliv mají samozřejmě i jeho zkušenosti právníka praktikujícího v této oblasti.

II. Zaměření práce

Jak je i přehledu literatury, který je součástí posuzované práce, jasně patrné, prakticky nelze najít žádné dílo, které se problematikou směnečných řízení systematicky zabývá. Jedná se buď o příspěvky řešící jen dílčí, někdy velmi speciální problémy anebo jde o zmínky v literatuře učebnicové nebo komentářové. V této souvislosti byla dosud nejvyšší kvalitou příspěvkem ke směnečnému řízení, především ovšem k jeho rozkazní formě, učebnice profesora Hory z roku 1947. I zde jde ovšem jen o dílčí součást práce zaměřené na procesní problematiku vůbec. Ani podepsanému oponentovi není známa žádné jiné práce, která by se směnečným řízením zabývala ve srovnatelné šíři, jak je tomu v posuzované práci. Tedy již samo zaměření posuzované práce je přínosem.

Ze známých důvodů se ve veřejnosti, obec právnickou z toho nevyjímaje, vytratilo ponětí o směnce. Totéž platí rovněž, zde zejména již více jen pro obec právnickou, pro nazírání procesních otázek spojených s uplatňováním nároků ze směnky. Ztráta kontinuity směnečné praxe, včetně praxe procesní, a výše zmíněná absence i starší systematické literatury, vedla k tomu, že v počátcích účastníci, jejich zástupci i soudy postupovali velmi často metodou pokus-omyl. Postupem času se samozřejmě soudní praxe v této oblasti prakticky sjednotila, což je samozřejmě pro účastníky přínosné. Neznamená to však, že by tato praxe nemohla být

kriticky přezkoumána, jak také předkládaná práce na řadě míst činí. I když jde někdy o kritiku problematickou, přece je každá diskuze v této oblasti přínosem. Tedy jde o práci aktuální a svým zaměřením potřebnou. Autor vykazuje velmi dobré znalosti procesní teorie, která většině právníků (včetně soudců) příliš známa není, neuvažují nad nastolenými problémy a v řízení, bez ohledu na to, v jakém postavení se v něm nacházejí, postupují většinou rutinně a intuitivně. Proto zasazení směnečného řízení do širšího rámce problematiky civilního procesu jako takového patří také k přednostem posuzované práce.

III. Systematika práce

Práce je rozdělena do šesti částí. Začíná zcela pochopitelně stručným popisem směnky jako středobodu každého směnečného řízení. Logicky následuje pojednání o obecných otázkách směnečných řízení v části druhé, na které stejně přirozeně navazuje v části třetí problematika směnečného rozkazního řízení. Předřazení části čtvrté před pátou část zabývající se zjišťováním skutkového stavu a důkazním břemenem nezdá se být příliš odůvodněné, když se jedná o problematiku spojenou s každým řízením, a tedy i se směnečným řízením. Nejedná se však o zásadnější problém.

Významnější je, že do čtvrté části je, tedy jako něco vnějšího, zařazen popis historie směnečného řízení u nás. Nehledě na výhrady, jež budou uvedeny níže, tedy zde jen z hlediska systematiky, nemůžeme přece nikdy zcela pochopit jakoukoliv současnou právní úpravu bez toho, abychom měli ponětí o tom, z jakých zdrojů vyrůstá, co jí předcházelo, na co navazuje a proč. Exkurz do zahraničních právních úprav je samozřejmě jednoznačným kladem práce.

Šestá část, zde opět zcela případně, se zaměřuje na návrhy na budoucí právní úpravu, kritiku navrhované nové právní úpravy civilního procesu a shrnutí.

IV. K závěrům práce obecně

Autor prezentuje dvě zásadní stanoviska. První je závěr, že je žádoucí zachovat směnečný platební rozkaz jako zvláštní formu uplatnění práv ze směnky. Druhým výstupem pak jsou návrhy na modifikaci stávajícího pojetí směnečného rozkazního řízení, jak vycházejí z autorem provedené kritiky současné právní úpravy. Jestliže oporou pro druhý závěr jsou úvahy prolínající prakticky celým textem, někdy opakovaně jako jakási „idee fix“, první je vyvozen jen velmi stručně a vychází, i s odkazem na profesora Horu, pouze z toho, že jde o nárok na zaplacení snadno dokazatelný k tomu určenými listinami. Autor k tomu připojuje i abstraktnost směnečné pohledávky (str. 36 a 37). Jenže tím je vysvětlena potřeba zvláštního směnečného rozkazního řízení jen z hlediska ryze procesního a ani tak ne zcela. Přece má-li se oproti obecnému standardu nalézacích řízení konstruovat odchylně pojaté řízení, musí proto být především společenská potřeba takového zvláštního postupu. Právě o takovou společenskou potřebu se opírají zvláštní postupy v řízení před civilními soudy v insolvenčním řízení anebo ve zvláštních řízeních soudních. Při tom listin, které mají stejnou kvalitu, jako jsou směnky anebo šeky, je mnohem více, a přece pro ně žádné zvláštní řízení nemáme a ani jsme nikdy neměli.

Potom, máme-li odpovědět na otázku, zda směnečný platební rozkaz ano nebo ne, musíme mít jasno o této potřebě. To v případě směnky znamená mít představu o tom, jak směnka v současné praxi skutečně funguje a nakolik si postupy při praktickém užití směnky vyžadují tu či onu zvláštní úpravu, potřebují-li ji vůbec.

S tím souvisí jiný výše naznačený problém historie právní úpravy. Je samozřejmě zcela pravdivé tvrzení, že současná právní úprava má původ již v civilním řádu soudním z roku 1895. Ani občanský soudní řád z roku 1950 a ani současná právní úprava na tom nic

nezměnila, a to ani po dílčích novelizacích § 175 o.s.ř. Vychází z ní i návrh nového procesního kodexu. Tedy kritizuje-li autor současnou právní úpravu směnečného rozkazního řízení, kritizuje nutně i tento předcházející předpis, na který současnost navazuje. Proč ale byla na konci 19. století přijata právní právě taková úprava a neměla za sebou právě určitou společenskou potřebu. Fungovala směnka tehdy stejně jako nyní, nebo tehdejší směnečná praxe potřebovala právě takovou právní úpravu. Změnilo se něco od té doby, a co.

Ani zmíněný civilní řád soudní, nevyrostl na panenské půdě a je také výsledkem nějakého vývoje. První ryze tuzemská právní úprava směnečného práva včetně příslušného procesu je dána již Směnečným řádem Marie Terezie z roku 1763. Ten byl vůči žalovaným směnečným dlužníkům ještě drsnější (podrobnosti viz Urfus, V. Zdomácnění směnečného práva v Českých zemích a počátky novodobého práva obchodního. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1959, 300 s.). Proč? Jestliže musíme odmítnout lichou představu, že jsme nyní moudřejší, nejsme ani o kousek, pak nutně musela opět zde být obecná potřeba právě takové právní úpravy.

Tedy bez toho, aby byla identifikována tato současná společenská potřeba, nelze odpovědět na otázku, zda je zvláštní řízení potřebné, ani na otázku, jak by mělo speciální řízení vypadat, aby sloužilo uvedené potřebě a zároveň bylo konformní s právním řádem obecně, s ústavním pořádkem a případně s mezinárodními závazky. Přináší-li předložená práce názory a návrhy na otázky právní, jde o nutný krok, proto jde přes výše uvedené o práci vysoce cennou, ale musíme mít na mysli, že jde pouze o jednu ze stránek problému, který je širší a přesahuje oblast čistého práva. Úzce to souvisí s elementární funkcí cenných papírů vůbec a smenek speciálně.

Autor v tom není sám. Je zřejmé, že navrhované pojetí směnečného rozkazního řízení v návrhu nového civilního procesního kodexu tuto stránku problému zcela ignoruje a dokonce ani v ryze právních otázkách zjevně nepřecházela návrhu analýza srovnatelná s předloženou prací.

V. Některé dílčí výhrady

1. Mezi způsoby vyřízení uplatněného směnečného nároku (str. 38 násl.) není uveden elektronický platební rozkaz a evropský platební rozkaz, aniž by bylo uvedené, že touto formou o směnečném nároku nelze rozhodnout a proč.
2. Z mého pohledu neobstojí tvrzení, že výzva k předložení originálu směnky (str. 40 a 60), což je zcela zaběhnutá praxe soudů prvního stupně, porušuje rovnost účastníků. Z tohoto tvrzení vyplývá, že pokud není originál směnky předložen již k návrhu na vydání směnečného platebního rozkazu, nelze rozkaz vydat. Potom by muselo být nepřípustné i následné doplnění originálu směnky žalobcem, který si sám uvědomí, že – třeba jen administrativním nedopatřením – originál směnky nepředložil, a bez výzvy soudu originál směnečné listiny soudu předloží.
3. Co se týká pravomoci soudů České republiky ve světle legislativy EU (str. 45 a násl.) měla být zmíněna judikatura Evropského soudního dvora, rozsudek ze dne 14.3.2013 ve věci C.419/11, která kritérium splatnosti podle čl. 5 odst. 1 písm. a) Nařízení Brusel I [shodná úprava je v Nařízení Brusel I bis v čl. 7 odst. 1 písm. a)] vztahuje nejen na smluvní závazky, nýbrž i na jiné závazkové vztahy včetně závazků směnečných. Shodně nahlíží tuto otázku Nejvyšší soud v usnesení publikovaném ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod pořadovým číslem 85/2016. Toto rozhodnutí sice primárně řeší otázku vhodnosti podle čl. 6 Nařízení Brusel I, z odůvodnění ovšem je jasně patrné, že kdyby šlo o směnku splatnou na území České republiky, měla by příslušnost podle čl. 5 odst. 1 písm. a) stejného nařízení

přednost. Shodně judikoval také Vrchní soud v Praze v rozsudku spisové značky 5 Cmo 473/2008 uveřejněném v Právních rozhledech č. 1/2010, s. 36.

4. V souvislosti s otázkou místní příslušnosti slušelo by se zaujmout stanovisko k postupu soudů v případě, kdy je včas a důvodně namítáno, že směnečný platební rozkaz vydal soud místně nepřislušný.

5. Protože trvám na tom, že ve světle současné právní úpravy jsou předmětem námitkového řízení pouze námitky řádné a včas podané žalovaným, zcela souhlasím se závěry Nejvyššího soudu, že v rámci námitkového řízení nelze vydat ani rozsudek pro uznání ani rozsudek pro zmeškání. Obojí bylo by nutno vztáhnout k námitkám a nikoliv k žalobě, což by vyžadovalo analogie tak vzdálené, že by to již bylo na samé hranici svévolných výkladů procesního práva. Zejména rozsudek pro uznání je za dané situace nesmyslný, nejen proto, jak autor správně zaznamenává, že stejného cíle lze dosáhnout prostým zpětvzetím námitek. Je nutno si také povšimnout, že by jeden meritorní výrok obsažený ve směnečném platebním rozkaze byl nahrazen totožným meritorním výrokiem, jen ve formě výroku rozsudečného. To je zjevný formalismus. Úvahy na straně 89 a násl. a 105 a násl. považuji za nepřipadné. Tak by tomu mohlo být jen tehdy, kdyby řádné a včasné námitky měly suspenzivní účinek na vydaný rozkaz.

6. Zcela se ztotožňuji rovněž se současnou judikaturou ohledně nepřipustnosti kompenzační námitky ve smyslu § 98 o.s.ř. v rámci námitkového řízení a to ani ve včasných a řádných námitkách. Nelze přehlédnout, že není dvojí kompenzace hmotně právní a procesní, ale jde stále pouze o jedinou kompenzaci, která primárně vede k hmotně právnímu zániku vzájemně započítávaných pohledávek. Předpis § 98 o.s.ř. pouze umožňuje provést kompenzační úkon podáním vůči soudu a nikoliv vůči závazkovému partnerovi. I tak platí, že podle § 41 odst. 3 o.s.ř. se musí alespoň prostřednictvím soudu kompenzační úkon dostat do vědomí opačné strany sporu. Proto kompenzace provedená v rámci § 98 o.s.ř. představuje vždy skutkovou novotu vzniklou za námitkového řízení. Proto závěry na str. 131 nejsou správné.

7. Zrušení směnečného platebního rozkazu nikdy nevede ke vzniku překážky věci pravomocně rozhodnuté (s. 169).

8. Zásadním problémem jakéhokoliv řízení, tím spíše občanského soudního řízení včetně řízení ohledně směnečných nároků, je zjištění skutkového stavu, důkazy, postup při dokazování, břemeno tvrzení a břemeno dokazování a vyvozování skutkových závěrů. Proto nelze mít výhrad proti tomu, že značnou část práce zaujímá v páté části právě tato problematika. Za přínos považuji rovněž popis s tím spojených teorií. Výše zmíněná malá znalost procesních teorií platí samozřejmě zcela i pro teoretické závěry týkající zjišťování skutkového stavu. Je samozřejmě na každém, zda a ke které teoretické koncepci se přikloní, jejich alespoň rámcová znalost je však vždy žádoucí. Pro právní praxi však je nutno vzít úvahu, že každá teorie pouze abstrahuje a že v nekonečně bohatém životě by přílišné lpění na některé z teoretických a tedy abstraktních koncepcí mohlo snadno vést k formalismu ve věci tak citlivé, jako je právě zjišťování skutkového stavu.

9. Otázka důkazního břemene ohledně pravosti podpisů na soukromých listinách, tedy také na směnkách je vyřešena legislativně v § 565 o.z. a není nutné jí již věnovat více pozornosti. Pokud by nadále existovali soudci, kteří odmítají respektovat zákonnou právní úpravu, jde nepochybně o vážné selhání, jež nelze žádným způsobem omluvit.

10. Nakolik autor ve stejné souvislosti kritizuje soudy, že důkazní břemeno ohledně pravosti podpisu směnečného dlužníka považují za unesené i tehdy, kdy znalec konstatuje pravost podpisu jen v úrovni pravděpodobnosti, pak zde s autorem souhlasit nelze. Předně důkazem není jen závěr znaleckého posudku, ale celý jeho obsah, tedy i příčiny, proč k učiněnému závěru znalec došel. Potom samozřejmě může a také často vyplývá z celého obsahu posudku,

že závěr o unesení důkazního břemena žalobcem je zcela namístě i za řečených okolností. Nikoliv na posledním místě pak je nutno opravit obecný nesprávný náhled na dokazování ohledně okolností, jež vyžadují odborné znalosti, ten se odráží i v prezentované práci, a sice, že podle § 127 o.s.ř se dokazování provádí primárně výslechem znalce, od něhož lze upustit a spokojit se pouze s písemným posudkem jen za určitých konkrétních okolností (viz ku příkladu rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28.3.2012, spisové značky 22 Cdo 4452/2010). Zde se zřejmě příliš promítá autorova advokátní praxe a zájmy některých jeho klientů.

11. Co na straně 405 rozumět jinými odůvodněnými případy. Je nutno v procesním právu zcela odmítnout představu, že to bude soud posuzovat arbitrárně případ případu, námitku od námitky.

12. Ani tyto jednotlivé výhrady, jež jsou v některých bodech dány tím, že oponent zaujímá jiné stanovisko, než autor v posuzovaném textu obhajuje, nemění nic na celkovém obrazu velmi kvalitního pojednání o problému směnečného řízení.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce

1. Jaké důvody vycházející z praktického používání směnky, zejména v hospodářském a obchodním životě, svědčí v současnosti pro zachování zvláštního směnečného rozkazního řízení.

2. Zda vůbec a případně jaký význam může mít rozsudek Evropského soudního dvora ze dne 13. září 2018 ve věci C – 176/17 na předpoklady pro vydávání směnečných platebních rozkazů podle zdejšího práva (samozřejmě při vědomí, že autor nemohl při zpracování své práce ještě z tohoto rozsudku vycházet).

3. Lze o směnečné žalobě rozhodnout elektronickým platebním rozkazem nebo evropským platebním rozkazem?

4. Je pro otázku místní nepříslušnosti soudu, který vydal směnečný platební rozkaz, nadále použitelné rozhodnutí Nejvyššího soudu Republiky československé ze dne 1. prosince 1933, R II 446/33, Vážný 13071?

5. Ačkoliv to nebylo žalovanou stranou namítáno, soud provede dokazování o uplatněném směnečném nároku a zjistí, že předpoklady pro vydání směnečného platebního rozkazu nebyly dány, jak a na základě jakého ustanovení soud za platnosti současné právní úpravy rozhodne. Proč je nepoužitelné rozhodnutí Nejvyššího soudu Republiky československé ze dne 25. října 1930. R II 376/30, Vážný 10273?

Závěr

Habilitační práce JUDr. Radima Chalupy, Ph.D. “Specifika a problémové aspekty řízení o zaplacení směnečného nároku“ *splňuje* požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Občanské právo.

V Praze dne 21. února 2019

podpis